

OLGER BRAME

NJË REFLEKSION MBI SHENJËN, FJALËN DHE TEKSTIN

Në botën njerëzore, forma më e plotë e komunikimit mes qenieve të saj është gjuha. Po a është e vetme gjuha si mjet komunikimi në shoqërinë njerëzore, midis qenieve të gjalla? Sigurisht që jo. Ka një sërë shenjash dhe sisteme shenjash të cilat ndihmojnë dhe, madje zëvendësojnë gjuhën duke u përdorur për komunikim në botën njerëzore. Gjuha njerëzore është sistemi më i pasur nga ana sasiore dhe cilësore në krahasim me sistemet e tjera shenjore jogjuhësore, të cilat nga ana e tyre nuk janë eliminuar, por shoqërojnë komunikimin gjuhësor, përforcojnë atë dhe e bëjnë në mjaft raste më specifik, më të koduar për ta interpretuar.

Gjuha si një sistem shenjash e rregullash ka qenë e tillë qysh në krye të herës. Në këtë kumtim do të përpiqemi të sjellim në vëmendje karakteristika dhe veti të shenjës gjuhësore dhe të gjuhës si sistem shenjor, të ilustruara në tekste të ndryshme, të cilat sot lidhur me këtë aspekt mund të quhen edhe monumente të semiotikës. Në këtë refleksion mbi shenjën gjuhësore, fjalën dhe tekstin, jemi përqendruar në konkretizim në veprën “EMRI I TRËNDAFILIT” të Umberto Ekos (Umberto Eco; *Il nome della rosa*). Punimi mëton që nëpërmjet ilustrimeve me shembuj konkretë të evidentojë vetitë e shenjave gjuhësore dhe teori që lidhen me të.

Nëse i referohemi gjuhëtarit të madh Ferdinand de Saussure lidhur me gjuhën dhe vendin e saj ndër të dhënat gjuhësore, përcaktimi i saj barazohet me një institucion shoqëror, por i dallueshëm nga institucionet e tjera për shumë veçori të saj. Ajo përcaktohet si një sistem shenjash që shprehin ide, e së këndejmi është e krahasueshme me sisteme të tjera, veçse mbetet sistemi më i rëndësishëm mes tyre¹. Mbështetur në këtë këndvështrim, ky sistem shenjash është konceptuar si një shkencë që studion jetën e shenjave në gji të shoqërisë; e kjo do të përbënte një pjesë të psikologjisë sociale, e për pasojë, të psikologjisë së përgjithshme. Si rezultat kjo shkencë do të quhej semiologji² (nga gr. *Sēmeîon* “shenjë”). Gjuhësia, si pjesë e kësaj shkence të përgjithshme, do të zbatonte në fushën e saj ligjet që zbulon semiologjia. Një element që duhet të mbahet parasysh, ka të bëjë me faktin se çfarë apo kush e përcakton dallimin midis shenjave dhe jo shenjave? Ç’është një shenjë në përgjithësi?

¹ F.de Saussure, *Kurs i Gjuhësisë së Përgjithshme*.

² F.de Saussure, *Kurs i Gjuhësisë së Përgjithshme*, Shtëpia Botuese Dituria, përkthyer nga R. Ismajli, Tiranë, 2002.

Nëse i referohemi përkufizimit të fjalorëve, shenja është një ngjarje, një procedurë që bën të mundur marrëdhënien e dërgimit nga një element i parë i rendit shqisor, te një element i dytë i rendit intelektual, është gjithçka që i lë shteg reagimit mes këtyre dy termave³. Në këtë aspekt, semiologjia nuk përbëhet as nga elementë të tipit shqisor, as nga elementë të tipit konceptual, por nga marrëdhënia e dërgimit të tyre te njëra-tjetra, pra me shënjin. Kështu gjuha është përcaktuar si nomenklaturë, domethënë listë termash, që u përgjigjet po aq gjërave. Nga ana tjetër, shenja gjuhësore bashkon jo një gjë dhe një emër, por një koncept dhe një përfytyrim tingullor në aspektin psikik, ose me atë që tashmë njihet nga të gjithë si shenjues dhe i shenjuar. Karakteri shenjor i gjuhës lidhet me identifikimin që mund t'i bëhet asaj me sisteme të tjera shenjore, verbale ose joverbale. Gjuha si sistem shenjash mundëson komunikimin me këto sisteme të tjera. Një gjuhë mund të jetë verbale, kur ajo përbëhet nga fjalë, mund të jetë joverbale kur përbëhet nga shenja jo verbale si gjeste, mimikë, lëvizje etj. Këto sisteme shenjash gjuhësore, verbale ose joverbale, vihen në veprim nga gjuha për të realizuar komunikimin dhe shprehjen e mendimit. Çdo sistem semiologjik ka të bëjë me gjuhën. Ajo në fakt duhet të pranojë me të drejtë tani mundësinë për të përmbysur, një ditë, pohimin e Saussure se gjuhësia nuk është një pjesë, megjithëse e privilegjuar, e shkencës së shenjave, por është një pjesë e semiotikës gjuhësore⁴.

Le të mundohemi të ilustrojmë se si gjejnë zbatim këto teori mbi shenjën gjuhësore, fjalën dhe tekstin në disa ilustrime konkrete nga pasazhe të veprave në fjalë ?

Në fillim të romanit “**Emrit të trëndafil**”⁵ (roman i famshëm nga Umberto Eco) Uilliami i Baskervillit, para se të arrijë në abaci, çudit murgjit duke përshkruar me hollësi një kalë që ata janë përpjekur për ta kapur, duke mos e parë.

Dita e parë

Ora e tretë

Ku Uilliami bën një bisedë mësimdhënëse me abatin.

Atë ditë nuk u përmbajta dot pa e pyetur prapë për punën e kalit.

-Megjithatë, -thashë, -kur lexuat shenjat e lëna në borë, nëpër degët, ju nuk e njihnit ende Vraçin. Ato gjurma ju flisnin për gjithë kuajt e këtij lloji. A s'duhet të themi pra se libri i natyrës na flet vetëm për thelbin, siç mësojmë në shumë shkrime të shquara teologjike?

S'është tamam ashtu i dashur Adson, -m'u përgjigj mësuesi. -Sigurisht që ato lloj gjurmësh më tregonin kalin si fjalë e mendjes dhe do të ma kishin

³ Gianfranco Marrone, *Corpi Sociali*, 2001.

⁴ Roland Barthes, (1964), *Eléments de sémiologie* (trad. it. *Elementi di semiologia*, Einaudi, Torino, 1992 17, 1966, 1.

⁵ Umberto Eco, *Il nome della rosa*, Milano: Bompiani 1980.

treguar kudo që do t'i kisha hasur. Po gjurma në atë vend e orë të ditës më thoshte se të paktën një kalë nga të gjithë kuajt e mundshëm kishte kaluar andej. Kështu që unë tashti gjendesha ndërmjet dy gjërave: nga një anë njohjes së konceptit të kalit dhe nga ana tjetër, njohjes së një kali të caktuar. Dhe për çdo rast ato që dija për kalin në përgjithësi, m'i jepte gjurma, që ishte e veçantë. Mund të them se në çast, unë e ndjeva veten rob në mes të veçantisë së gjurmës dhe padijes sime, që merrte formën mjaft të pasigurt të një ideje të përgjithshme. Në pafsh diçka nga larg dhe s'kupton se ç'është, do të kënaqesh si një trup në përgjithësi. Kur i afroresh më shumë, atëhere do të përcaktosh si kafshë, edhe pse nuk di ende në është kalë apo gomar. Dhe së fundi, kur t'i shkosh edhe më afër mund të thuash se është kalë, por prapë nuk e di në është Vraçi apo Griva. Dhe vetëm kur të jesh në largësinë e duhur, do të shohësh që është Vraçi (pra ky kalë e jo një tjetër, sido që të vendosësh ta quash). Dhe kjo do të jetë njohja e plotë, institucioni i së veçantës. Kështu, unë një orë më parë isha gati të më dilnin përpara gjithë kuajt, por jo nga mençuria ime e madhe, por, përkundrazi nga intuita ime e paktë, dhe etja e intelektit tim u shua vetëm kur pashë kalin e veçantë, që murgjit po e sillnin prej frerësh. Vetëm atëhere mora vesh me të vërtetëse arsyetimi më kishte shpënë pranë së vërtetës. Kështu idetë, që i përdorja në fillim për të përfytyruar një kalë që ende s'e kisha parë, ishin thjesht shenja, siç ishin shenja të idesë së kalit gjurmët në dëborë; dhe ne përdorim shenja dhe shenbja të shenjave kur na mungojnë vetë gjërat...⁶

Në këtë pasazh të shkëputur nga vepra, siç shihet gjen vend dukshëm interpretimi semiotik i natyrës së shenjës gjuhësore. Sipas kësaj pikëpamjeje, të shprehur edhe nga Saussure, se raporti që lidh një emër me një gjë është një veprim fare i thjeshtë, gjë që është larg së qeni e vërtetë. Megjithatë kjo pikëpamje thjeshtësuese mund të na afrojë drejt së vërtetës, duke na treguar se njësia gjuhësore është diçka e dyfishtë e përbërë nga përafrimi i dy termave. Termat që implikon shenja gjuhësore janë që të dy terma psikikë dhe bashkohen në trurin tonë përmes lidhjes së shoqërimit.⁷ Në bazë të komunikimit, ka kompetenca të përgjithshme të qenieve njerëzore që zbatohen për qeniet e tjera jonjerëzore e që mund të bashkëveprojnë me mjedisin e tyre në qoftë se ato nuk janë në gjendje të kategorizojnë, d.m.th. për t'u dalluar mes tyre. Subjektet perceptohen dhe grupohen në klasa të ndryshme. Kështu, në interpretimin e të dhënave, duhet të bëhet dallimin midis objektit dhe klasës së cilës i përket ky objekt në lidhje me klasat e tjera në një univers të diskursit. Aftësia e gjuhës për të zëvendësuar çdo lloj komunikimi i jep komunikimit gjuhësor vlera gjithëpërfshirëse. Por, nga ana tjetër, komunikimi jogjuhësor, mund t'i shërbejë shenjave gjuhësore në procesin e komunikimit në një nivel

⁶ Umberto Eko, *Emri i Trëndafilin*, Botimet "Elena Gjika" Tiranë, 1996, f. 34-35.

⁷ F.de Saussure, *Kurs i Gjuhësisë së Përgjithshme*, Dituria 2002, Tiranë.

tjetër, siç janë shenjat tregues, (gjurma në dëborë) duke nxjerrë në pah në këtë pikë, një prej karakteristikave kryesore të shenjës gjuhësore, lidhjen e saj me sistemet e tjera shenjore, (paragjuhësore; sigjuhësore; jashtëgjuhësore). Nga kjo rrjedh dhe një prej vetive themelore të shenjës; objektivësia. Shenja shenjon objekte të realitetit, çdo gjë që lidhet me to si dhe me vetë njeriun, përmes koncepteve, edhe pa i pasur ato parasysh.

Dita e parë

Ora e gjashtë

Kur Adsoni admiron portalin e kishës e Uiliami takon Ubertainin e Kazales

...Gjatë kësaj historie më duhet të flas ende edhe shumë, për këtë krijesë, si dhe t'ju them këtu bisedat që bënte. Po ju rrëfehem se e kam shumë të vështirë ta bëj këtë, se s'di të them tani, siç nuk e kuptova kurrë as atëherë, ç'lloj gjuhe fliste. Nuk ishte latinisht, në të cilën shpreheshin ndërmjet tyre njerëzit e letrave në abaci, as ndonjë gjuhë tjetër e vegjëlisë që kisha dëgjuar.

*Them se dhashë një ide të zbehtë të mënyrës se si fliste ai, duke sjellë pak më lart (ashtu siç i kujtoj) fjalët e para që dëgjova nga ai. Kur mësova më vonë për jetën plot aventura e në gjithfarë lloj-lloj vendesh ku kish jetuar, pa u ngulur asgjëkund, u kujtova se Salvatori i fliste të gjitha gjuhët dhe asnjërën. A më mirë kishte shpikur një gjuhë të vetën e përdorte fjalët më të forta të gjuhëve që kish njohur, -dhe një herë mendova se ajo e folura e tij ishte jo gjuha akademike që pat folur njerëzimi i lumtur, i bashkuar i tëri nga një gjuhë e vetme qysh në fillimet e botës deri te Kulla e Babelit, e as njëra nga gjuhët që dolën pas ngjarjes së kobshme të përçarjes, por vetë gjuha babelike e ditës së parë pas ndëshkimit hyjnor, sepse shquante aty gjuha e pështjellimit. Nga ana tjetër se quaja dot gjuhë atë të folur të Salvatorit, se në çdo gjuhë njerëzore ka ca rregulla dhe çdo fjalë do të thotë **ad placitum**⁸ një gjë, sipas një ligji që s'ndryshon gjë, se njeriu s'mund ta quajë qenin njëherë qen e njëherë mace, as të shqiptojë tinguj të cilëve mos u ketë dhënë miratimi i përbashkët i njerëzve një kuptim përfundimtar, siç do t'i ndodhte atij që do shqiptonte fjalët "blitiri". E, megjithatë, mirë a keq, unë e kuptoja ç'donte të thoshte Salvatori, e po kështu edhe të tjerët, shenjë kjo se ai fliste jo një, por të gjitha gjuhët, asnjërën ashtu siç duhej, duke i marrë fjalët herë nga njëra gjuhë e herë nga tjetra. Vura re madje më vonë se ai mund ta quante një gjë tani në latinisht, më pas në provensalçe, dhe u kujtova se më shumë se sa t'i shpikte frazat, ai përdorte pjesë të shqitura nga fraza të tjera, të dëgjuara ndonjë ditë prej ditësh, sipas gjendjes e gjërave që donte të thoshte, sikur t'ia dilte të fliste për shembull për një gjellë të vetëm me fjalët e njerëzve te të cilëve kishte ngrënë atë gjellë dhe, ta shprehte gëzimin vetëm me sentencat që kish dëgjuar*

⁸ Lat. sipas qejfit; arbitrarisht.

*të lëshonin njerëz gazmorë, atë ditë kur edhe ai kishte ndër po atë gëzim. Edhe gjuhën e kishte si surratin, të formuar nga pjesë surratesh të tjerë, ose siç më ka ndodhur të shoh ndonjëherë ca relike të çmuara...*⁹

Në këtë fragment autori në mënyrë të tërthortë drejton vëmendjen tonë për interpretim rreth asaj që do të quhej si gjuha e përkryer, gjuha universale apo gjuha ndërkombëtare ndihmëse¹⁰.

Siç thekson U. Eko, një vërejtje për secilën prej këtyre gjuhëve është se asnjëra prej tyre nuk mëton të dallojë ose të riorganizojë artificialisht një sistem universal të përmbajtjes, por mundohet të përpunojë një sistem të shprehjes tejet të thjeshtë dhe të epshëm për të shprehur përmbajtjet që shprehin zakonisht gjuhët natyrore¹¹.

Veç kësaj, gjatë këtij pasazhi në vepër, elementi që mund të interpretohet nga ana semiologjike, ka të bëjë përkufizimin e gjuhës dhe vendin e saj ndër të dhënat e ligjëritimit. Gjuha është e organizuar si sistem. Duhet mbajtur parasysh se ekziston një aftësi shoqërimore dhe bashkërenditëse që manifestohet nga momenti kur nuk është më fjala për shenja të veçuara; kjo luan rolin më të madh në organizimin e gjuhës si sistem¹². Të gjithë individët e një bashkësie gjuhësore, që të merren vesh me njëri tjetrin, duhet të riprodhojnë të njëjtat shenja të cilat korrespondojnë me të njëjtat koncepte. Me këtë lidhen dy tipare të rëndësishme të gjuhës; karakteri shoqëror dhe karakteri marrëveshjesor i saj. Përsa i takon tiparit të parë dihet që gjuha ka lindur si nevojë e njeriut për të komunikuar në shoqërinë ku bën pjesë ai vetë. Ky karakter i gjuhës i jep asaj edhe tiparin tjetër, karakterin marrëveshjesor, çka do të thotë që një bashkësi gjuhësore ka një mënyrë të sajën, me fjalë të caktuara, për të emërtuar sende apo dukuri të ndryshme, gjë që nuk ndodh me një bashkësi tjetër gjuhësore, e cila ka një mënyrë tjetër (fjalë të tjera) për të emërtuar po këto sende e dukuri. Kjo gjë shpjegon kështu faktin se midis fjalëve dhe sendeve të shënuara prej tyre nuk ka lidhje të brendshme, por vetëm marrëveshje të anëtarëve të një bashkësie të caktuar

⁹ Umberto Eko, *Emri i Trëndafilut*, Botimet "Elena Gjika" Tiranë, 1996, f. 50-51.

¹⁰ Në shekujt XVIII- XIX dhe fillim të shek.XX, u hodhën ide për krijimin e një gjuhe ndërkombëtare ndihmëse (GJNN) bazuar mbi kritere si thjeshtësia dhe racionalizmi i gramatikës që do të lindte nga një krahasim, nga një përmbledhje e baraspeshuar e gjuhëve natyrore ekzistuese. *M. Schleyer-gjuha Volapük (1879); Faiguet -Langue Nouvelle; Schipfer -Communicationssprache (1839); L. Zamenhov - Esperanto (1887) Couturat dhe Leau (1907) Les nouvelles langues internationale etj.*

¹¹ U. Eko, *Në kërkim të gjuhës së përkryer në kulturën evropiane*, Dituria 2008, f. 320.

¹² F. de Sosyr, *Kurs i Gjuhësisë së Përgjithshme*, Dituria 2002, Tiranë, f. 40.

gjuhësore. Nga ana tjetër, dihet që lidhja që bashkon shënjesin me të shënjuarin është tërësisht arbitrare. Arbitrariteti i shenjës është një prej tipareve të gjuhës dhe i jep kësaj të fundit një element, që nuk e kanë sistemet e tjera shenjore.

Nëse interpretimi ynë, lidhur me pasazhin në fjalë, drejtohet nga këndvështrimi i komunikimit, mund të thuhet se gjuha është një mjet semiologjik njerëzor i marrëveshjes bashkëvepruese. Këtu mund të dallohen qartë dy përbërës të rëndësishëm të strukturës verbale (fjalësore) të tillë si: përbërësi semiologjik, që do të thotë “shenjor-kuptimor”, d.m.th. që ka formë dhe përmbajtje dhe që lidhet me atë që Saussure e quante sistem, por ka dhe një përbërës tjetër që është ‘marrëveshja bashkëvepruese’ që ka të bëjë me funksionin kryesor të gjuhës, marrëveshjen dhe bashkëveprimin, pa të cilin gjuha nuk mund të ekzistojë. Siç ka theksuar Saussure, gjuha nuk është funksion i subjektit folës, por ajo është prodhim, të cilin individ i regjistron pasivisht. Gjuha është një sistem shenjash ku thelbësor është vetëm bashkimi i kuptimit me përftyrimin tingullor dhe kur të dy pjesët e shenjës janë njësoj psikike. Shenjat gjuhësore, për të qenë thelbësisht psikike, nuk janë abstraksione; shoqërimet (asosacionet) e lejuara me miratim kolektiv, tërësia e të cilave përbën gjuhën, janë realitete që kanë për seli trurin¹³.

Gjatë shqyrtimit të strukturave të gjuhëve të ndryshme parake ose artificiale, duhet bërë një krahasim edhe me gjuhët natyrore, - thekson Eko.¹⁴ Një gjuhë natyrore (dhe në përgjithësi një sistem semiotik) përbëhet nga rrafshi i shprehjes së një gjuhe (leksiku, fonologjia, sintaksa) dhe nga rrafshi i përmbajtjes, i cili përfshin tërësinë e koncepteve që mund të shprehim. Secili prej këtyre rrafsheve përbëhet nga forma dhe substanca dhe të dy rrafshet rrjedhin nga organizimi i një lënde, ose *continuum-i* (vazhdimësia).¹⁵

Është e përcaktuar tashmë në teorinë semiologjike, sipas Umberto Ekos, i cili i përmbahet modelit hjelmslevian mbi teorinë e komunikimit¹⁶ se në një gjuhë natyrore forma e shprehjes përbëhet nga sistemi i saj fonologjik, nga inventari leksikor dhe rregullat sintaksore. Përmes kësaj mund të gjenerohen substanca të ndryshme të shprehjes, si fjalët që shqiptojmë çdo ditë. Për të përpunuar një formë të shprehjes një gjuhë përzgjedh një varg tingujsh, duke përjashtuar të tjerët, të cilët megjithëse ekzistojnë dhe janë të shqiptueshëm, nuk i përkasin gjuhës në fjalë. Që tingujt e një gjuhe të jenë të kuptueshëm, duhet që ata të jenë të bashkëshoqëruar me kuptime leksikore, ose përmbajtje. Mënyrat e ndryshme të organizimit të përmbajtjes, ndryshojnë nga gjuha në

¹³ F. De Sosyr, *Kurs i Gjuhësisë së Përgjithshme*, Dituria 2002, Tiranë, f. 42.

¹⁴ U. Eko, *Në kërkim të gjuhës së përkryer në kulturën evropiane*, Dituria 2008, f. 33.

¹⁵ Po aty.

¹⁶ Hjelmslev, L. *Prolegomena to a theory of language*, 1943.

gjuhë dhe ndonjëherë sipas përdorimit të përgjithshëm ose shkencor të gjuhës. Pra autori nuk kishte si të linte pa prekur edhe interpretimin tjetër, i cili ka të bëjë me karakterin dyfish të nyjëtuar të gjuhës, që është shprehur në mënyrë të tërthortë në pasazhin në fjalë. Dihet tashmë se çdo thënie ndërtohet prej elementesh më të vogla të cilat bashkohen midis tyre sipas rregullave të caktuara duke filluar nga njësia më e lartë e deri tek njësia më e vogël e gjuhës.

Dita e pestë

Ora e tretë

Kur Severini i flet Uiliamit për një libër të çuditshëm dhe Uiliami u flet të dërguarve për një konceptim të çuditshëm të qeverisë shekullare

-Pra,- vazhdoi Uiliami,-kur një njeri i vetëm mund t'i bëjë keq ligjet, a s'është më mirë atëherë t'i bëjnë shumë vetë? Sigurisht,-theksoi, është fjala për ligjet tokësore, që lidhen me mbarëvajtjen e çështjeve qytetare. Zoti e kishte porositur Adamin të mos hante nga pema e së mirës dhe e së keqes, dhe ky ishte ligj hyjnor;por pastaj i pati dhënë lejë, madje, ç'po them, e pati nxitur që t'u vinte emër gjërave, dhe këtë ia kishte lënë krejtësisht në dorë nënshtrimit të vet tokësor. Dhe vërtet, sidoqë disa në kohën tonë thonë se *nomina funt consequentia rerum*¹⁷, libri i Gjenezës është fare i qartë në këtë pikë: Zoti ia çoi të gjitha kafshët njeriut që të shihte se si do t'i quante, dhe sidoqë ta quante njeriu një qenie të gjallë, asaj ai emër do t'i mbetej. Dhe , megjithëse njeriu i parë që ai i zgjoi sa që, në atë gjuhën e vet të Edenit, e quajti çdo gjë e çdo kafshë sipas natyrës së saj, kjo nuk do të thotë se ai nuk ushtronte një lloj të drejte sovrane, ndërsa përfytyronte emrin që, sipas gjykimit të tij, i shkonte më mirë asaj natyre. Sepse në fakt, shihet se emrat që përdorin njerëzit për të treguar koncepte, janë të ndryshëm, ndërsa konceptet vetë, shenjat e gjërave, janë të barabartë për të gjithë. Kështu emri **nomen**, domethënë **nom**, **ligj**, meqenëse pikërisht **nomina**¹⁸ vihen prej njerëzve **ad placitum**, pra me një marrëveshje të lirë të të gjithëve.

Që në prologun e veprës, Umberto Eko thotë:

Në krye të herës ishte Fjala dhe Fjala ishte pranë Zotit, dhe Fjala ishte Zot.¹⁹

Duke nisur me këto fjalë, të cilat, të para edhe në kontekstin e fragmentit të sipërcituar, të bëjnë të kuptosh autori kërkon të theksojë atë që ka shprehur vetë: Historia jonë ka, mbi shumë të tjera, përparësinë e nisjes së saj që nga Zanafilla. Interpretimi semiologjik, ndërthuret me atë biblik dhe gjen një prehje edhe te miti babelik. Gjenezja e rimerr në mënyrë të qartë temën gjuhësore. Nga historia e Gjenezës, dihet se Zoti u hakmor ndaj

¹⁷ Lat. emrat rrjedhin nga sendet.

¹⁸ Lat. emrat.

¹⁹ Umberto Eko, *Emri i Trëndafilut*, Botimet "Elena Gjika" Tiranë, 1996, f. 16.

njerëzve, të cilët u treguan kryelartë me të, duke iu prishur kullën e duke ju ngatërruar gjuhën për të mos u marrë vesh me njëri-tjetrin. Dihet, ashtu siç u theksua edhe më sipër, se karakteri marrëveshësor i gjuhës lidhet me arbitraritetin në gjuhë. Pra emërtimet në thelbin e tyre janë arbitrare. Ku e ka thelbin ky arbitraritet? A ka qenë që në krye të herës kështu emërtimi i sendeve? Kur Zoti i foli për herë të parë njeriut, nuk dihet cila ka qenë kjo gjuhë. Por, një gjuhë e papërkthyeshme në fjalët e të folmeve të tjera, u kuptua nga ai që e dëgjon. Atëherë që këtu fillon mundësia e parë që një gjuhë e tillë të kuptohet²⁰.

Saussure duke folur për raportet midis materies tingullore dhe mendimit, pohon se as tingujt, as mendimi nuk janë në vetvete gjuhë, pasi kjo e fundit lind nga kombinimi i planit të papërcaktuar të tingujve me rrafshin amorf të ideve dhe ky kombinim sipas tij, “prodhon formë” (Saussure). Një fjalë, vlerën e saj gjuhësore e evidenton duke shfaqur aftësinë për të paraqitur ide. (... *emrat që përdorin njerëzit për të treguar koncepte, janë të ndryshëm, ndërsa konceptet vetë, shenjat e gjërave, janë të barabartë për të gjithë*.) Me këtë citim në vepër, interpretimi shkon drejt asaj që, autori ka dashur të tregojë se aspekti konceptual i fjalës ka të bëjë me vetë domethënien e saj. Ana tingullore e fjalës është ajo që ka të bëjë me formën, ndërsa kuptimi është anë e përmbajtjes. Me përmbajtjen është i lidhur koncepti, të cilit nga ana e tij i përgjigjet fjala. Por, nga ana tjetër jo gjithnjë koncepti përputhet me fjalën, pasi ka mjaft koncepte që nuk shprehen me të njëjtat fjalë dhe , po ashtu ka edhe shumë fjalë që kanë përmbajtje të ndryshme. Pra një shenjë mund të shënjojë një koncept të vetëm, por mund të shënjojë edhe disa koncepte, të cilët nga ana e tyre mund të kenë një lidhje me njëri-tjetrin ose mund të mos kenë asnjë lloj lidhjeje. Pra koncepti është i pavarur nga fjala, ndërsa kjo gjë nuk ndodh me shenjën dhe kuptimin e saj.

Nëse interpretimi semiologjik që i bëhet fjalës dhe shenjës, rreket të bëjë një interpretim thjesht gjuhësor, nuk duhet harruar dhe interpretimi që ka të bëjë me tekstin në përgjithësi, brenda të cilit përfshihet shenja gjuhësore, fjala. Ashtu si shenja gjuhësore është diçka që rri në vend të diçkaje tjetër, edhe teksti paraqitet si një konfigurim elementesh të cilët paraqesin mënyra kombinimi të pafundme. Semiotika e tekstit është një “semiotikë e aplikuar”, me rol shërbyes në raport me një semiotikë të përgjithshme të prirjes gjuhësore.²¹ Ashtu si në gjuhë edhe në tekst, për Ekon, shenja nuk është fjala e veçantë apo shenja e veçantë grafike, por interpretimi i saj dhe më shumë interpretanti. Në këtë pikë koncepti i shenjës mund të barazohet me atë të tekstit, sipas tij. Teksti është i thurur me shenja e hapësira të bardha që duhen

²⁰ U. Eko, *Në kërkim të gjuhës së përkryer në kulturën evropiane*, Dituria 2008, f. 22.

²¹ Maria Pia Pozzato, *Semiotika e tekstit*, UET Press, 2001.

mbushur dhe ai që e ka krijuar, parashikonte që ato të mbusheshin dhe i ka lënë të bardha për dy arsye. Teksti është një mekanizëm dembel që jeton me vlerën e shtuar të kuptimit që i futet nga marrësi dhe nga ana tjetër një tekst do t'ia lërë lexuesit iniciativën interpretuese, duke kërkuar dikë që ta ndihmojë të funksionojë.²²

BIBLIOGRAFI

- Agron Duro, *Termi dhe fjala në gjuhën shqipe*, Shtëpia Botuese “Fan Noli”, Tiranë, 2009.
- Agron Duro, *Cikël leksionesh mbi teorinë e komunikimit gjuhësor*, QSA, Tiranë, 2012.
- Avni Presheva, *Gjuha dhe metagjuha*, Botimet Filara, Tiranë, 2009.
- Daniele Gambarara, *Dai segni alle lingue*. (Manuale della comunicazione, cap.3) (<http://mondailati.unical.it/.../filolinguaggio/.../filolinguaggi>)
- Ferdinand De Saussure, *Kurs i Gjuhësisë së Përgjithshme*, Shtëpia Botuese Dituria, përkthyer nga R. Ismajli, Tiranë 2002.
- Gianfranco Marrone, *Corpi Sociali*, 2001.
- John Lyons, *Hyrje në gjuhësinë teorike*, Shtëpia Botuese Dituria, Tiranë, 2001.
- Louis Hjelmslev, *Prolegomena to a theory of language*, 1943. (www.abebbooks.co.uk/.../prolegomena-to-a-theory-of-language)
- Maria Pia Pozzato, *Semiotika e tekstit*, UET Press, 2001.
- Pierre Guiraud, *Stilistika*, Prishtinë, 1997.
- Rami Memushaj, *Hyrje në gjuhësi*, Botimet Toena, Tiranë, 2006.
- Roland Barthes, (1964), *Eléments de sémiologie* (trad. it. *Elementi di semiologia*, Einaudi, Torino, 1992.
- Umberto Eco, *Emri i Trëndafililit*, Botimet “Elena Gjika” Tiranë, 1996.
- Umberto Eco, *Il nome della rosa*, Milano: Bompiani, 1980.
- Umberto Eco, *Në kërkim të gjuhës së përkryer në kulturën evropiane*, Dituria 2008.

²² Perifrazuar, po aty.

